

СЕКЦІЯ 1.

ПОДАТКОВА РЕФОРМА : ЗМІНА СТРУКТУРИ СИСТЕМИ І ЕЛЕМЕНТІВ ПОДАТКІВ

*Варналій Захарій Степанович,
д.е.н., професор, професор кафедри
фінансів Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Процеси глобалізації, інтеграції та діджиталізації формують новий підхід у сфері оподаткування. Сьогодні капітал характеризується значною мобільністю щодо пошуку країни з меншим рівнем податкового навантаження, більш сприятливими умовами ведення бізнесу, загалом, де можливо отримати максимальну вигоду. Платники податків обирають країни з максимально лояльними умовами оподаткування, що є передумовою формування міжнародної конкуренції країн за потенційних інвесторів. Тому, актуальним питанням є підвищення податкової конкурентоспроможності.

Сьогодні розпочалася епоха IV промислової революції несе всьому світу максимальну автоматизацію, інформатизацію та діджиталізацію. Четверту промислову революцію називають цифровою революцією, особливість якої полягає в масовому впровадженні кіберфізичних систем у виробництво. Клаус Шваб, засновник Всесвітнього економічного форуму в Давосі, описуючи четверту промислову революцію, стверджує, що вона стирає межі між фізичними, цифровими і біологічними сферами, «мова йде про хвилю відкриттів, обумовлених розвитком можливостей встановлення зв'язку: роботи, дрони, розумні міста, штучний інтелект і дослідження головного мозку» [4].

Зазначені новітні процеси виступають передумовою розвитку сучасного виду міжнародної конкуренції [2]. Саме завдяки процесам глобалізації відбувається підвищення міжнародної мобільності факторів виробництва, що

тягне за собою збільшення чутливості інвестицій і бізнесу до оподаткування, і спонукає уряди держав здійснювати лібералізацію податкового законодавства, змінюючи склад, структуру, механізм справляння на своїй території податків для приваблювання іноземних інвестицій [5].

Вітчизняні вчені Іванов Ю.Б. І.О. Цимбалюк та Чумакова О.О. прийшли до висновку, що міжнародна податкова конкуренція спонукає уряди держав до активних дій щодо використання усіх можливостей для створення конкурентних переваг власної податкової системи [3]. На думку Д.М. Серебрянського, податкова конкуренція за своєю суттю є конкурентною боротьбою внутрішніх правил оподаткування із зовнішніми [6].

Міжнародна податкова конкуренція – це боротьба між державами або їх об'єднаннями за залучення іноземних інвестицій та перелив мобільних податкових баз, шляхом створення якомога привабливішого податкового середовища, що сприятиме поживленню ділової активності. Це явище є багатограним і комплексним, з одного боку, власне воно сприяє підвищенню ефективності функціонування бізнесу, заохочує уряд до проведення реформ по підвищенню інвестиційної привабливості країни, та сприяє залученню зовнішніх інвестицій та економічному розвитку країн, а з іншого боку – відбуваються процеси ерозії податкової бази, і, як наслідок, виникає загроза бюджетного дефіциту та виникнення макроекономічних проблем в інших державах.

Слід відрізнити поняття конкуренція від конкурентоспроможності. Конкуренція – це *процес* боротьби між суб'єктами з метою реалізації певного інтересу, а конкурентоспроможність – це *здатність (рівень, ступінь)* суб'єктів витримувати конкуренцію та займати лідируючі позиції.

Податкова конкурентоспроможність країни – це здатність (рівень, ступінь) національних податкових систем витримувати міжнародну податкову конкуренцію завдяки створенню сприятливого (привабливого) податкового середовища, що забезпечує суб'єктам можливість підвищувати їх активність і ефективність та досягати високого рівня економічної безпеки країни.

Значна увага до дослідження міжнародної податкової конкуренції свідчить про наукове визнання важливості її впливу на суспільство та економіку окремих держав. Тому у світовій практиці з метою інформування суб'єктів господарювання про умови ведення бізнесу, податкову сферу в тій чи іншій державі та для визначення конкурентних переваг країн створюються на постійній основі загальноновизнані та впливові рейтинги, що дають можливість оцінювати зміни економічних та інфраструктурних умов різних країн. Позиція України оцінюється досить неоднозначно, так за результатами найбільш

впливових рейтингів, наша держава займає далеко не найкращі позиції. Слід зауважити, що прийняття Податкового кодексу та спрощення адміністрування обов'язкових платежів через введення електронної звітності суттєво зміцнили позиції нашої держави, однак Україна все ще знаходиться в другій половині рейтингових списків.

Як приклад можна навести найбільш авторитетні: Рейтинг глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), Міжнародний Податковий Індекс конкурентоспроможності (ITCI), рейтинг «Введення бізнесу» (Doing Business), Індекс економічної свободи (Wall Street Journal і Heritage Foundation), Paying Taxes (World Bank Group and PwC) які дають глобальну оцінку економіки в динаміці одразу за декількома критеріями.

Якщо розглядати колишні радянські республіки, то найвище місце у рейтингу глобальної конкурентоспроможності (GCI) 2016-2017 років посідає Естонія – 30 місце. Азербайджан на 37 місці, Литва – 35, Казахстан – 53, Латвія – 49, Грузія – 59, Російська Федерація – 43, Вірменія – 79, Таджикистан – 77, Молдова – 100. Україна за минулий рік втратила шість позицій та опустилася на 85 місце [7]. У складеному рейтингу ведення бізнесу “Doing Business Report 2017” відповідно до якого Україна опустилась на 1 позицію в порівнянні з попереднім роком та посіла 80 місце. У рейтингу податкових систем Paying Taxes 2017, Україна посіла 84-е місце.

Оцінка функціонування податкової системи є складовою розрахунку Індексу економічної свободи. За цим рейтингом Україна в 2017 році посіла 173 місце серед 187 країн та потрапила до категорії країн з репресивною економікою.

Окремі позитивні тенденції у реформуванні системи оподаткування України пов'язані із скороченням кількості податків, зниженням показника сукупної ставки податків, а також зменшенням часу, що витрачається на облік і сплату податків через вдосконалення процесу електронізації податкової звітності та сплати податкових платежів.

Проаналізувавши позиції України у рейтингах привабливості, варто зазначити, що основним недоліком податкового законодавства України залишається його нестабільність та складність. Спостерігаються і дещо позитивні тенденції, що пов'язані з реформами податкової системи, прийняттям Податкового кодексу, проте країна досі займає одні з найгірших позицій в рейтингах привабливості економік країн світу, що вимагає здійснення подальших досліджень методів та механізмів вдосконалення податкової сфери України та поліпшення фіскальної конкурентоспроможності нашої держави в умовах посиленого тиску міжнародної податкової конкуренції.

Зазначені та інші чинники сприяють відпливу капіталу в країни з меншим податковим навантаженням та низькій конкурентоспроможності податкової системи нашої держави. Звісно для сприяння зниження податкового тягаря можливе зниження податків. Але зниження податків може призвести й до протилежного результату – в Україні може виникнути бюджетний дефіцит. На сьогоднішній день значна частина капіталу перетікає в офшорні зони (170 млрд дол.), як наслідок, сформована додана вартість не нагромаджується в національній економіці, а виводиться до інших країн. Все це вимагає здійснення дієвої податкової реформи.

Починати реформи треба з формування податкової культури, зі зміни філософії взаємовідносин між платниками податків та контролюючими органами. Обов'язковою умовою ефективної реалізації податкової реформи, яка сприятиме покращенню власної привабливості на світовому ринку, мають стати такі заходи: 1) забезпечення стабільності податкового законодавства в Україні; 2) спрощення процедур адміністрування податків; 3) створення системи податкового контролю, яка обумовить невідворотність покарання за вчинення податкового правопорушення та водночас не обтяжуватиме законослухняних платників податків податковими перевітками; 4) запобігання корупції та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів.

Перспективним напрямом для розвитку економіки держави має стати вибір європейського вектора розвитку, що полягає у співпраці з ЄС у питаннях боротьби з податковим шахрайством, ухиленням від сплати податків та агресивним податковим плануванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бозуленко О. Я. Сутність міжнародної податкової конкуренції / О. Я. Бозуленко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2011. - Вип. 3. - С. 52-57. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2011_3_11.
2. Варналій З. С. Реформування податкової системи України в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів / З. С. Варналій // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011. – Випуск 24. – с. 69–76.
3. Іванов Ю.Б., Чумакова О.О. Щодо визначення видів податкової конкуренції / Ю.Б. Іванов, О.О. Чумакова // Економіка розвитку. – 2010. – № 1 (53). – С. 5-8.
4. Клаус Шваб. Четвертая промышленная революция / Шваб Кларк. – М.: Экспо, 2016. – 208 с.

5. Педь І.В. Податкова конкуренція : монографія / І.В. Педь. К. : Експерт-Консалтинг, 2009. 416 с.
6. Серебрянський Д. М. Напрями підвищення конкурентоздатності вітчизняної системи оподаткування в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Д. М. Серебрянський. – Режим доступу: <http://ndifp.asta.edu.ua/files/doc/sdm-vystup.pdf>.
7. Global Competitiveness Index 2017-2018 [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – 2017. – Режим доступу: <https://widgets.weforum.org/global-competitiveness-report-2017/>

*Швабій Костянтин Іванович,
д.е.н., професор, директор ННІ ЕОМС,
Університет ДФС України*

ОПОДАТКУВАННЯ В ЕПОХУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Основні тенденції ХХ сторіччя, що найбільш суттєво вплинули на світову економічну систему, полягали в індустріалізації виробництва та урбанізації суспільства. Історичний процес технологічного переходу від аграрного виробництва до промислового в провідних країнах світу згодом трансформувався в урбанізацію, оскільки вивільнена робоча сила почала концентруватися навколо мегаполісів. Наприкінці ХХ-го сторіччя набирає масштабів процес глобалізації як тенденція всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Економічний, соціальний, культурний, інтелектуальний ландшафт світу сформований під дією цих тенденцій та чинників вражає масштабами перетворень. Податкові системи країн світу, системи їх адміністрування, податкове законодавство і практика також зазнають кардинальних змін. Виникають нові об'єкти оподаткування, зникають або трансформуються способи і методи сплати податків. Водночас виникають певні ризики та загрози, зумовлені, як зазначав В. Танзі, дією так званих „фіскальних термітів” [1].

Поряд з цими тенденціями цифрова революція ХХІ – сторіччя формує новий масштабний процес, який кардинальним чином змінює не лише практику оподаткування, а саму суть економічної діяльності, структуру економік країн світу, поняття ціни та вартості, феномен доходу і багатства, блага і капіталу. Це явище діджиталізації, одна з ключових тенденцій теперішнього часу і довгострокової перспективи, принаймні в економічному значенні цього поняття.